

О. І. Донченко

викладач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

КАТЕГОРІЇ “ПРАВО” І “ПОЛІТИКА” НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Однією із головних проблем нашої держави є визначення відмінності права і політики. Адже для того щоб побудувати дійсно правову державу, необхідно виключити зрощення цих двох інститутів задля того, щоб політика була позбавлена можливості маніпулювання правом. Політика має узгоджувати себе з правом, а не використовувати його.

Ключові слова: політика, право, правова політика, влада, законність.

На сьогоднішній день Україна є правовою, демократичною державою, в якій діють принципи верховенства права, поваги прав людини, законності, справедливості.

Головним питанням сьогодення є взаємозв'язок права і політики, розуміння та вміння об'єктивно оцінювати рівень розвитку права та політики як суб'єктами влади, так і всіма громадянами нашої держави. Для цього кожен повинен розуміти, що являють собою ці два поняття.

Платон під політикою розумів мистецтво, здатність жити в умовах поліса, що ставить людину у певні поведінкові рамки. М. Вебер вважав, що політика — це прагнення до влади, її завоювання, утримання в різних великих суспільних колективах. Він розрізняв політику у широкому та вузькому розумінні: у широкому — це політичні відносини, пов'язані з управлінням окремими сферами суспільного життя, а у вузькому — керівництво політичною організацією, передовсім державою [1, с. 41].

В сучасному світі політику пропонується розуміти як форму суспільної діяльності, спрямовану на здобуття, використання, підтримку і повалення політичної влади, реалізацію інтересів особи, соціальних груп на всіх рівнях інститутів політичної системи. В широкому розумінні політика охоплює всю суспільну діяльність, спрямовану на розв'язання суспільних проблем на рівні політичної влади [2, с. 13]. Політика виникає як явище разом із соціальною диференціацією суспільства, розшаруванням його на великі соціальні групи, що мають свої особливі (а часом і антагоністичні, тобто прямо протилежні) інтереси. Тому політики не існувало в первісному суспільстві, де навіть індивід не відокремлював свої інтереси від інтересів родової громади [3, с. 63].

Політика виникла з необхідності підпорядковувати індивідуальні та групові інтереси всезагальному добробуту, який полягає у збереженні цілісності і єдності розширеного суспільства. Цей особливий вид людської

діяльності покликаний з'ясовувати як довготривалі, так і поточні інтереси різних соціальних груп. Політика є засобом забезпечення інтересів як великих груп людей (наприклад, націй, класів), так і нечисельних груп (наприклад, фінансових чи регіональних кланів). Вона є усвідомленою діяльністю, спрямованою на забезпечення суспільних процесів, їх регулювання, розвиток у певному напрямку [4, с. 6].

Право має політичну природу, тому що по своїй суті є нормативною формою узгодження волі та інтересів великих соціальних груп. К. Маркс відзначав, що “все юридичне в основі своїй має політичну природу” [5, с. 46].

Право — одна з нормативних систем, що регулюють відносини в суспільстві, дії й поведінку, функціонування об'єднань і державних органів. Це обумовлена природою людини та суспільства категорія, яка виражає свободу особистості, система регулювання суспільних відносин, якій притаманні нормативність, формальна визначеність в офіційних джерелах та забезпеченість можливістю державного примусу [6, с. 56].

Право (дав.-слов'янське “прав” — закон) — 1) система загальнообов'язкових норм, що охороняються силою держави; 2) наука, що вивчає юридичні норми і правила, які регулюють відносини людей у суспільстві (правознавство) [7, с. 7]. Якщо розглядати право в тому контексті, що нас цікавить — тобто не як науку чи галузь наукових уявлень, то право — це система загальнообов'язкових, неперсонифікованих, формально-визначених, встановлених та таких, що охороняються законом, правил поведіння, які виражають волю політичних сил, що знаходяться у владі, спрямовану на врегулювання суспільних відносин [8, с. 42]. Ми бачимо, що таке визначення права дуже тісно спирається на поняття влади, а отже — і політики. І це визначення, хоча й є актуальним в силу своєї об'єктивності, проте не відповідає класичному розумінню права, бо враховує фактор волі владного суб'єкта.

Якщо прийняти до уваги наші попередні публікації за даною темою, ми можемо зробити такі висновки щодо співвідношення права і політики:

1. Права без політики не може бути.
2. Політика фактично може бути позбавлена правового обґрунтування та виправдання, що часто у нас спостерігається, проте влада, що веде таку політику, не може бути визнана законною, легітимною та гуманною.
3. Розумна політика завжди підтверджується та забезпечується мораллю і правом.
4. Право це одна з головних форм реалізації політики, у той же час політика — один з предметів правового регулювання.

Дослідженням цього питання займаються дуже багато вчених, але ми хотіли відзначити, що головною проблемою тут є те, що в останні роки в українському політикумі установилося особливе ставлення до використання політичних технологій. Так само змінилось ставлення і до закону. Фактично, право почали використовувати як один із методів політичних технологій з метою боротьби з політичними супротивниками. Дуже часто політики використовують діючі норми права на користь досягнення своїх політичних цілей, що негативно впливає на розвиток України на міжнародній арені.

З оглядом на зазначене, ми можемо констатувати сучасне ототожнення політики і права, що є не просто помилковим та теоретично хибним поглядом на природу співвідношення двох інститутів, але й вкрай недоброю спробою підпорядкування права політичним цілям, притому — заздалегідь недоброзичливим. А отже, метою статті ми бачимо викладення головних відмінностей права від політики.

Політика і право взаємозалежні. Процес прийняття закону (законодавчий процес) також є політичним за своїм характером. Принципи справедливості та свободи, закладені в праві, здійснюються соціальними групами, класами, народами (націями), а процес їх реалізації в будь-якому випадку набуває політичного характеру. Якщо принципи справедливості та свободи вірно відбиваються в політиці і згодом одержують законодавче закріплення, можна сказати, що політика відповідає праву. Якщо політика спотворює принципи справедливості та свободи, то відповідною праву вона не стає й існує у формі довільного законодавства. Актуально звучать нині слова Іммануїла Канта: “...усій політиці слід преклонити коліна перед правом...”.

Право залежить від політики:

– будь-які інтереси людей перед тим, як стати правом, мають бути опосередковані державною політикою (діяльністю законодавчих та інших правотворчих органів держави);

– політика в праві формується у вигляді формально закріплених прав та обов’язків. Політичні вимоги стають правом лише в тій мірі, в якій вони закріплені в системі загальнообов’язкових норм, що охороняються державою [9, с. 124].

Політика залежить від права, яке є засобом вираження політики, її реалізації, гарантом пропаганди на користь певної політики.

У демократичній державі легітимація офіційної політики передбачає її відповідність праву, а легалізація — закріплення в правовому законі.

Але незважаючи на близькість цих категорій, їх не можна ототожнювати. Передумовою можливого їхнього розходження є відносна самостійність держави стосовно громадянського суспільства.

Тісний зв’язок та взаємообумовленість політики та права зовсім не спростовують такі важливі їх відмінності:

1. За своїм змістом: зміст права обмежений формами об’єктивації права, політика може виходити за межі діючих нормативно-правових актів. Так, політика — більш широке явище, ніж право й держава. Вона характеризується не тільки якістю всюдиприсутності, але й може поширювати своє поле впливу (або взаємодії) на будь-які сфери, питання й проблеми громадського життя. Політика, звичайно, є скрізь, де є право, але закон далеко не завжди є присутнім у політичних рішеннях, відносинах і процесах;

2. За сферою керування: право — це, насамперед, закони, укази, розпорядження; політика, політична сфера — це стратегія й тактика поводження та діяльності людей і їхніх організацій, вплив владних структур на суспільство за допомогою не тільки, а іноді й не стільки правових, скільки багатьох інших засобів, мір і норм (силових, матеріальних, ідеологічних, психологічних та інших);

3. За критерієм оцінки поведінки: законно чи незаконно, користь чи шкода в політиці;

4. За механізмом забезпечення: право забезпечується силою державного примусу через встановлення санкцій; політика може спиратися на силу як закону, так і переконання, навіювання, стимулювання, на здатність інститутів влади і лідерів забезпечувати собі безпосередню підтримку населення;

5. За критерієм відкритості: право публічне, відкрите; політика ж поряд з публічними, відкритими формами регулювання суспільних відносин може бути і “тіньовою”, такою, що не афішує себе;

6. За динамікою змін: право порівняно з політикою більш консервативне, тому що вимагає дотримання визначених законодавчих процедур для здійснення змін, норми права досить певні й “стійкі”, а в різних груп людей існують різні, мінливі політичні цінності й принципи, та й сприймаються вони по-різному. Тобто, ті або інші люди проголошують і проводять політику, що розрізняється. У цьому змісті вона є більше гнучкою й суперечливою, менш певною і постійною, ніж право, сферою взаємодії людей;

7. За способом вираження: формами вираження права є нормативно-правові акти, нормативні договори, прецеденти, правові звичаї. Частіше за все воно фіксується у письмовій формі. Форми вираження політики є більш різноманітними і можуть не фіксуватися письмово: політико-правові документи, програми і статuti партій та рухів, ідеологічні концепції, заяви політичних лідерів, політичні дії.

8. За ступенем безпосередності звернення до адресата: політика припускає безпосередню взаємодію між суспільством і владними структурами, а право змінюється повільно і, як правило, лише через офіційну нормотворчість.

Після проведення аналізу даного питання можна зробити певні висновки, а саме те, що для того щоб наша держава повністю відповідала принципам демократії, ми повинні створити відповідну правову політику, яка буде полягати в тому, що політика без права не може здійснюватися, а з іншого боку, в тому, що право не може служити політичним цілям. В свою чергу правова політика — це певна форма безпосереднього правового вираження державної політики у будь-якій загально-значущій сфері суспільного життя, яка упорядковується та управляється органами державної влади і органами місцевого самоврядування [10, с. 115]. По суті, це процес формування і здійснення за допомогою правових засобів, заснованих на праві ідей, цілей, принципів, програм, заходів щодо реалізації державної влади у різних сферах життєдіяльності суспільства. Тобто правова політика, у широкому розумінні, — це та ж державна політика організації і управління сукупністю сфер суспільних відносин задля досягнення на основі права легітимними засобами загального блага, задоволення публічних інтересів (з врахуванням приватних), вирішення певних конкретних завдань, обумовлених реальними актуальними загальносуспільними, публічними потребами та інтересами.

Література

1. Мухаев Р. Т. Политология. — М., 1999. — С. 41.
2. Абетка української політики: Довідник / Кер. авт. кол. М. Томенко. — Вип. 3. — К.: Смолоскип, 2000. — С. 13.
3. Крадин Н. Н. Политическая антропология: Учебник. — 2-е изд. — М.: Логос, 2004. — С. 63.
4. Петрик І. Що таке політика? // Право України. — 2006. — № 2. — С. 6.
5. Мельник В. А. Политология. — Минск, 1999. — С. 46.
6. Теорія права і держави: Підручник. — Х.: ООО “Одиссей”, 2006. — С. 56.
7. Ирхин Ю. В. Взаимосвязь политики, морали и права // Вестник Российского университета дружбы народов. — Серия: Политология. — 1999. — № 1. — С. 7.
8. Комаров С. А. Общая теория государства и права. — М.: Юрайт, 1998. — С. 42.
9. Загальна теорія держави і права / За редакцією М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. — Харків, 2002. — С. 124.
10. Гаджиев К. С. Введение в политическую науку. — М.: Салтус, 2000. — С. 115.

О. И. Донченко

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

КАТЕГОРИИ “ПРАВО” И “ПОЛИТИКА” НА ПУТИ СТАНОВЛЕНИЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ГОСУДАРСТВА

Резюме

В статье указывается на взаимообусловленность современной политики и права и, вместе с тем, на необходимость их теоретического разграничения с той целью, чтобы право не служило политическим целям, а политика всегда обуславливалась правом.

Ключевые слова: политика, право, правовая политика, власть, законность.

O. I. Donchenko

Odessa National University after I. I. Mechnikov
Chair of Theory of Law and International Law
Frantsuzsky boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

CATEGORIES “THE RIGHT” AND “A POLICY” ON A WAY OF BECOMING OF THE DEMOCRATIC STATE

Resume

In clause is underlined interconditionality of modern policy and the right, and, at the same time — necessity of their theoretical differentiation so that the right did not serve political ends, and the policy was always caused by the right

Key words: a policy, the right, the legal policy, authority, legality.